

Muziek en Astrologie

De dierenriem is wellicht bekender als de 'zodiak'. Zodiak is Grieks voor dier. In feite is de zodiak de cirkel aan de hemel die de zon doorloopt in de tijdspanne van één jaar. De maanden worden daarbij voorgesteld door de tekens van de twaalf sterrenconstellaties van deze zone die de aarde, draaiend rond de zon, in haar jaarlijkse evolutie, ontmoet. De meeste van deze constellaties worden voorgesteld door dieren. Deze beelden corresponderen al van oudsher met volgende maanden: Waterman, januari; Vissen, februari; Ram, maart; Stier, april; Tweeling, mei; Kreeft, juni; Leeuw, juli; Maagd, augustus; Weegschaal, september; Schorpioen, oktober; Boogschutter, november; Steenbok, december.

De zodiak speelt een belangrijke rol in de astrologie die pretendeert onder andere karaktereigenschappen te kunnen afleiden uit, en de toekomst te kunnen voorspellen aan de hand van de stand der sterren op het ogenblik van de geboorte. Het idealistische concept (Pythagoras, Plato) van een universum dat geregeerd wordt door volmaakte, wiskundige muziek, bepaalde lange tijd de ontwikkeling van de muziektheorie. In de klassieke oudheid werd harmonie nog niet begrepen als een samenklank

die als een eenheid wordt ervaren, doch als een abstracte relatie tussen twee opeenvolgende tonen. De (nog door niemand waargenomen) muziek der sferen bestond dus uit toonladders (modi). Naargelang de opbouw van deze opeenvolgende tonen (aantal hele of halve) werden er dan ook karaktereigenschappen en allerlei emotionele invloeden aan toegekend. Lange tijd werd gedacht dat wat aan het hemelgewelf gebeurde, rechtstreeks verband had met wat er op aarde gebeurde. De hamvraag was: welk verband? En hoe kan dan de kennis van de kosmos gebruikt worden om het wel en wee des mensen te beïnvloeden? De ultieme verhandeling over het muzikale universum werd geschreven door Johannes Kepler die, zoals alle intellectuelen van zijn tijd, geloofde in die invloed van de sterren. Kepler is de eerste die de notie van gelijktijdigheid niet alleen in de muziektheorie maar vooral in het universum zal introduceren. Sedertdien is én de kennis van het universum én de harmonie met reuzenschreden gevorderd. En dat deze kennis en vooral de muziek vandaag het wel en wee des mensen beïnvloedt is wellicht meer dan ooit een onloochenbaar feit.

Johan Huys

MUSIQUE

ASTROLOGIE

biografieën

Het transparante polyfone klankbeeld van de **CAPILLA FLAMENCA** ontstaat vanuit een creatieve interactie tussen de musici, die veel aandacht hebben voor de historische, poëtische en technische aspecten van het polyfoon musiceren. De vocale kern wordt naargelang het programma aangevuld met zangers, een alta capella (blaasinstrumenten), een bassa capella (snaarinstrumenten) of een orgel. Het ensemble won de prestigieuze Premio Internazionale Il Filharmonico omwille van z'n artistieke en musicologische diepgang, de Cultuurprijs Vlaanderen voor Muziek, alsook de Prijs Hertog van Arenberg voor de wetenschappelijke voorbereiding die aan z'n producties voorafgaat en de zorgvuldige communicatie over de cultuurhistorische context van de uitgevoerde werken.

Het Brusselse ensemble **HET COLLECTIEF** (1998) ontplooidde zich de laatste jaren tot een van de opmerkelijkste ensembles. De kern van het repertoire ligt bij de vroegwintigste-eeuwse modernistische muziek van de Tweede Weense school. Vanuit 'een meer esthetische dan cerebrale imperatief' (Rudy Tambuyser, De Morgen, 12 februari 2005) verkent Het Collectief het grote twintigste-eeuwse repertoire en is het steeds op zoek naar pareltjes uit de allernieuwste stromingen. Met gedurfde confrontaties tussen laatromantische en modernistische muziek gaat het ensemble de hardnekkige vooroordelen te lijf waaronder beide stijlen gebukt gaan.

IN DE KIJKER VR 15.02.08 / 20.00 / PROMETHEUS ENSEMBLE & VLAAMSE RADIO KOOR / ROTHKO CHAPEL

In de Kamermuziekzaal zingt het Vlaams Radio Koor het woordenloze Hymns and Variations van John Cage, en speelt het Prometheus Ensemble drie stukken uit The Viola in My Life van Morton Feldman. Na de pauze gaat het verder op de scène van de Concertzaal, met het prachtige Rothko Chapel van Morton Feldman. De locatie wordt voor de gelegenheid bewerkt door kunstenaar Bart Vandevijvere.

Het rockvrije **CONCERTGEBOUWCAFE** met uitzicht op 't Zand is een goede plek om met vrienden samen te komen, voor een lichte lunch of aperitief. Er is bovendien een uitgebreid aanbod van cds om te beluisteren én aan te kopen. Open vanaf 11 uur, gesloten op zón- en maandag tenzij er een voorstelling is.

info & tickets

IN&UIT - 070 22 33 02

IN&UIT - 't Zand 34, 8000 Brugge

WWW.CONCERTGEBOUW.BE

subsidiënten

BRUGGE

mediasponsors

structurele sponsors

BOMBARDIER

Electrabel

DO 24.01.08

CAPILLA FLAMENCA & HET COLLECTIEF

12 X 12

CONCERTZAAL - 20.00

19.15 Dubbelinterview met Marnix De Cat en Thomas Dieltjens

Capilla Flamenca & Het Collectief

12 x 12

VOX	
KARLHEINZ STOCKHAUSEN (1928-2007), <i>Tierkreis</i> <i>1. Wassermann - Aquarius (Uranus)</i> ANONIEM , <i>Adieu vous di</i>	KARLHEINZ STOCKHAUSEN , <i>Tierkreis</i> <i>9. Waage - Libra (Venus)</i> ANONIEM , <i>J'ay grant désespoir de ma vie</i>
KARLHEINZ STOCKHAUSEN , <i>Tierkreis</i> <i>2. Fische - Pisces (Jupiter, Neptun)</i> P(IERRE) DES MOLINS (MIDDEN 14E EEUW) , <i>De ce que fol penser</i>	KARLHEINZ STOCKHAUSEN , <i>Tierkreis</i> <i>10. Skorpion - Scorpio (Mars, Pluto)</i> SOLAGE (LATE 14E EEUW) , <i>Le Basile</i>
KARLHEINZ STOCKHAUSEN , <i>Tierkreis</i> <i>3. Widder - Aries (Mars)</i> JOHANNES CICONIA (CA. 1370-1412) , <i>Deduto sey (instrumentaal)</i>	KARLHEINZ STOCKHAUSEN , <i>Tierkreis</i> <i>11. Schütze - Sagittarius (Jupiter)</i> ANONIEM , <i>Comes Flandrie / Rector creatorum / In cimbalis</i>
KARLHEINZ STOCKHAUSEN , <i>Tierkreis</i> <i>4. Stier - Taurus (Venus)</i> GUILLAUME DE MACHAUT (CA. 1300-1377), <i>e toutes flours</i>	KARLHEINZ STOCKHAUSEN , <i>Tierkreis</i> <i>12. Steinbock - Capricorn (Saturn)</i> B(ERNARD) DE CLUNY (14E EEUW) , <i>Apollinis eclipsatur / Zodiacum signis / In omnes terram</i>
KARLHEINZ STOCKHAUSEN , <i>Tierkreis</i> <i>5. Zwillinge - Gemini (Merkur)</i> PKINI (2E HELFT 14E EEUW) , <i>Plasanche or tost</i>	— In samenwerking met AMUZ Met Nederlandse boventiteling
KARLHEINZ STOCKHAUSEN , <i>Tierkreis</i> <i>6. Krebs - Cancer (Mond)</i> ANONIEM , <i>D'ardent Désir / Nigra est / Efus d'amer</i>	
KARLHEINZ STOCKHAUSEN , <i>Tierkreis</i> <i>7. Löwe - Leo (Sonne)</i> JACOPO DA BOLOGNA (MIDDEN 14E EEUW) , <i>Aquila altera / Creatura gentile / Uccel di dio (instrumentaal)</i>	
KARLHEINZ STOCKHAUSEN , <i>Tierkreis</i> <i>8. Jungfrau - Virgo (Merkur)</i> GUILLAUME DE MACHAUT , <i>Tres bonne et belle</i>	

12 x 12: Ars Nova en Karlheinz Stockhausens Tierkreis

Twaalf musici van twee op het eerste gezicht oncombineerbare ensembles wagen zich aan een verzoening van veertiende-eeuwse polyfonie met laat-twintigste-eeuwse kamermuziek.

Componist en theoreticus Philippe de Vitry leert ons in zijn traktaat *Ars Nova* (ca. 1322) wat deze ‘nieuwe kunst’ precies inhoudt. ‘Ars’ staat hier eigenlijk veel meer voor kunde dan voor kunst. (In eerste instantie) Franse componisten slaagden er dankzij een doorgedreven ingenieus ritmisch notatiesysteem in te ontsnappen aan de volgens hen al te stroeve *Ars Antiqua* (twaalfde, dertiende eeuw). Opgetogen als ze waren om dit notatiesysteem, dat hen toeliet de meest complexe ritmische lijnen met elkaar te combineren, leefden ze zich meteen ook uit in het simultaan toonzetten van verschillende teksten. Voortrekkers waren de Fransen Philippe de Vitry (1291-1361) en Guillaume de Machaut (ca.1300-1377), maar de *Ars Nova* zou al spoedig ook andere delen van Europa overspoelen.

Met Karlheinz Stockhausen (1928 – 5 december 2007) belanden we zo’n zes eeuwen verder in de tijd. De componist kende zijn doorbraak in de jaren 1950 als lid van een generatie avant-gardisten die sindsdien als serialisten bekend zijn. Samen met onder meer Pierre Boulez, Luigi Nono en onze landgenoten Karel Goeyvaerts en Henri Pousseur, begon Stockhausen op een extreem doorgedreven rationeel vastgelegde

manier te componeren. Zoveel mogelijk muzikale bouwstenen (toonhoogte, toonduur, klanksterkte, speelwijze enzovoort) werden in strikt geformaliseerde reeksen gegoten. Die seriële schrijfwijze bleek echter al gauw zowel voor componisten als voor uitvoerders en publiek een zware dobber. Het lijkt wel alsof

het oeuvre dat deze componisten achteraf geschreeven hebben, een voortdurende roep is om bevestiging van het feit dat ze behalve ratio toch ook een stevige portie gevoel, flexibiliteit en menselijkheid in huis hebben. Vol fierheid worden op de persoonlijke website van Stockhausen (www.stockhausen.org) bewonderaars als The Beatles, Frank Zappa, Björk en Miles Davis opgesomd. *Tierkreis* (1974) past eveneens in de context van deze meer ‘soepele’ muziek. Een wel erg milde Stockhausen biedt hier uitzonderlijk veel vrijheid aan zijn uitvoerders. Het oorspronkelijke werk bestaat uit twaalf miniatuurpartituurtjes die op evenveel muziekdoosjes bevestigd zijn. Opdat de uitvoering van het werk echter niet beperkt zou blijven tot muziekdoosjes, herschreef Stockhausen zijn *Tierkreis* uiteindelijk ook voor diverse kamermuziekbezettingen. De specifieke keuze van instrumenten laat Stockhausen uiteindelijk over aan de uitvoerders. Deze *Tierkreis* is eigenlijk één grote improvisatie-speeltuin. Stockhausen geeft slechts één strenge richtlijn: de oorspronkelijke muziekdoosjes-versie moet minstens eenmaal volledig gespeeld worden. Deze muziek klinkt bijna kinderlijk eenvoudig, en toch is ze uiterst ingenieus geconstrueerd. Met een minimum aan materiaal

wist Stockhausen keer op keer een nagenoeg feilloos evenwicht te verwezenlijken.

Deze voorstelling is het resultaat van een intensief repetitieproces van twaalf ijverige musici. Ze zijn uiteindelijk tot een doorlopende stroom muziek van zo’n tachtig minuten gekomen. De *Tierkreis* van Stockhausen bood hen daarbij de nodige structuur. Dat Stockhausen koos voor het componeren van een zodiak of dierenriem is niet verwonderlijk. Zijn hele oeuvre ademt een grote voorliefde uit voor grootse, bovenaardse en moeilijk grijpbare inhouden. Daar waar Stockhausen zeker nu en dan van een zekere overmoed en lichtelijke pretentie verdacht mag worden (denk maar aan zijn magnum opus *Licht* dat zo maar eventjes 29 uur duurt), is dat voor de musici van het Collectief en de Capilla Flamenca zeker niet het geval: ze wisten Stockhausen op een uiterst natuurlijke wijze te verzoenen met de veertiende-eeuwse *Ars Nova*. Zo begeven de musici van beide ensembles zich zonder poeha op elkaars terrein. Bovendien vertoont de *Ars Nova*, die tegen het einde van de veertiende eeuw evolueerde tot een bijna maniëristische *Ars Subtilior*, hier en daar bepaalde avant-gardistische trekjes.

De musici zijn eigenlijk zeer intuïtief en pragmatisch te werk gegaan. Een fikse internetzoektocht doorheen allerlei astrologische sites, leerde hen de voornaamste karaktertrekken van de verschillende sterrenbeelden kennen. Die legden ze naast de muziek van Stockhausen en vervolgens test-

ten ze uit welke instrumentatie het meest wenselijk zou zijn en welke improvisatorische richting ze zouden uitgaan. Daarnaast zochten ze eveneens het gepaste *Ars Nova*-repertoire uit. Wat de improvisatorische passages betreft, zal de muzikkenner onder u zich Goeyvaerts herinneren (*Litanie I* in *3. Widder*; de repetitieve muziek onderstreept de koppigheid van de ram) of Messiaen (*Quatuor pour la fin du temps* in *12. Steinbock*). Om het wispelturige karakter van de *Tweelingen* (deel 5) uit te beelden, krijgt de cellist de functie van een ‘zapper’ toebedeeld. Het is op zijn commando dat hetzij de musici van de Capilla Flamenca, hetzij die van het Collectief moeten spelen. De speelse *Boogschutter* (deel 11) zoekt dan weer de gezelligheid des levens op. Dit uit zich onder meer in een foxtrot-achtige improvisatie in de klarinet.

De projectie van beelden, titels en teksten en de steeds terugkomende vaste opeenvolging Stockhausen – *Ars Nova*, bieden u als luisteraar zeker het nodige houvast. Vergeet absoluut niet met volle teugen te genieten van de talrijke humoristische uitspattingen en van die plaatsen waar oud en nieuw elkaar overlappen of naadloos in elkaar overvloeien. Moge het voor altijd tot de *Stier* doordringen wat men hier bedoelt met de afwisseling van een pronkerig virtuoze vioolsolo enerzijds en een pietluttig deuntje hoog op de piano en op het allerkleinste blokfluitje anderzijds.

Elise Simoens

Met dank aan Thomas Dieltjens

ensembles

CAPILLA FLAMENCA	HET COLLECTIEF
contratenor en artistieke leiding Marnix De Cat	viool Wibert Aerts
tenor Tore Denys	cello Martijn Vink
bariton Lieven Termont	fluit Toon Fret
bas Dirk Snellings	klarinet Benjamin Dieltjens
luit Jan Van Outryve	piano en artistieke leiding Thomas Dieltjens
vedel Liam Fennelly	
fluiten Patrick Denecker	